

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

UREDILI / A CURA DI
IVAN BODROŽIĆ – VANDA KRAFT SOIĆ

Sveti Hilarion u kontekstu svoga vremena

Zbornik radova

Sant'Ilarione nel contesto del suo tempo

Atti del convegno

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

SVETI HILARION U KONTEKSTU SVOGA VREMENA

Zbornik radova

FACOLTÀ DI TEOLOGIA CATTOLICA
UNIVERSITÀ DI ZAGABRIA

SANT'ILARIONE NEL CONTESTO DEL SUO TEMPO

Atti del convegno

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
SVETI HILARION U KONTEKSTU SVOGA VREMENA
Zbornik radova

FACOLTÀ DI TEOLOGIA CATTOLICA UNIVERSITÀ DI ZAGABRIA
SANT'ILARIONE NEL CONTESTO DEL SUO TEMPO
Atti del convegno

Biblioteca: Zbornici radova / Collana: Atti del convegno
Knjiga XVII. / Libro XVII

Organizzatori simpozija / Organizzatori del convegno
Sveučilište u Zagrebu, Katolički bogoslovni fakultet / Università di Zagabria,
Facoltà di Teologia Cattolica
Župa svetog Ilara, Mlini – Župa dubrovačka / Parocchia di sant'Ilarione,
Mlini – Župa dubrovačka

Sunakladnici / Editori
Sveučilište u Zagrebu, Katolički bogoslovni fakultet / Università di Zagabria,
Facoltà di Teologia Cattolica
KBF Split, Hieronymianum – Centar za proučavanje života i djela svetog Jeronima / Facoltà
di Teologia Cattolica di Split, Hieronymianum – Centro di ricerca della vita e delle opere di
san Girolamo
Kršćanska sadašnjost d.o.o. / Presente cristiano s.r.l.

Za sunakladnike / Per co-editori
Josip Šimunović, dekan Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Josip Šimunović, Decano della Facoltà di Teologia Cattolica, Università di Zagabria
Ivan Bodrožić, voditelj Hieronymianum - Centra za proučavanje života i djela
svetog Jeronima
Ivan Bodrožić, preside del Hieronymianum – Centro di ricerca della vita e delle opere di san
Girolamo
Stjepan Brebrić, direktor Kršćanske sadašnjosti d.o.o
Stjepan Brebrić, Direttore di Presente cristiano s.r.l.

Povjerenstvo za izdavačku djelatnost Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Comitato per le attività editoriali della Facoltà Cattolica di Teologia dell'Università di Zagabria
Branko Murić, Mislav Kutleša, Nenad Malović, Ana Biočić, Stipo Kljajić

Urednici / A cura di
Ivan Bodrožić, Vanda Kraft Soić

Recenzenti / Revisori
Mladen Parlov, Daniel Patafta

Jezična lektura i korektura teksta na hrvatskom jeziku / Lettura e correzione del croato
Milica Mikecin

Jezična lektura i korektura teksta na talijanskom jeziku / Lettura e correzione dell'italiano
Antonella Fontana

Prijevod s hrvatskoga na talijanski i s talijanskoga na hrvatski jezik
Traduzione dal croato all'italiano e dall'italiano al croato
Slavko Antunović, Ivan Bodrožić

U talijanskim prijevodima radova citirano je izdanje GIROLAMO, *Vite degli eremiti Paolo, Ilarione e Malco*, Introduzione, traduzione e note a cura di Bazyli Degórski, Roma, 1996., osim ako je u pojedinom članku navedeno drukčije
Per la traduzione italiana è citata l'edizione GIROLAMO, *Vite degli eremiti Paolo, Ilarione e Malco*, Introduzione, traduzione e note a cura di Bazyli Degórski, Roma, 1996, tranne per gli articoli dove è indicato diversamente

Prijelom i grafičko oblikovanje / Design grafico

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu / Facoltà di Teologia Cattolica Università di Zagabria

Tisak / Stampa

Denona d.o.o., Zagreb

Naklada / Edizione

300 primjeraka

ISBN 978-953-6420-46-9 (Sveučilište u Zagrebu, Katolički bogoslovni fakultet)

ISBN 978-953-7187-22-4 (KBF Split, Hieronymianum – Centar za proučavanje života i djela svetog Jeronima)

ISBN 978-953-11-1781-4 (Kršćanska sadašnjost)

Tiskano u svibnju 2023. / Stampato nel mese di maggio 2023

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001168201.

Il registro CIP è disponibile nel catalogo informatico della Biblioteca nazionale e universitaria di Zagabria sotto il numero 001168201.

Copyright ©: Sveučilište u Zagrebu, Katolički bogoslovni fakultet; KBF Split, Hieronymianum – Centar za proučavanje života i djela svetog Jeronima; Kršćanska sadašnjost d. o. o.

Copyright ©: Università di Zagabria, Facoltà di Teologia Cattolica; Università di Split, Facoltà di Teologia Cattolica, Hieronymianum – Centro di ricerca della vita e delle opere di san Girolamo; Presente cristiano s.r.l.

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske.

SVETI HILARION U KONTEKSTU SVOGA VREMENA

ZBORNİK RADOVA S MEĐUNARODNOGA ZNANSTVENOG SKUPA
„SVETI ILAR U KONTEKSTU SVOGA VREMENA“
MLINI (DUBROVNIK), 19. – 20. LISTOPADA 2017.

SANT'ILARIONE NEL CONTESTO DEL SUO TEMPO

ATTI DEL CONVEGNO SCIENTIFICO INTERNAZIONALE
“SANT'ILARIONE NEL CONTESTO DEL SUO TEMPO”
MLINI (DUBROVNIK), 19 – 20 OTTOBRE 2017

UREDNICI / A CURA DI
Ivan BODROŽIĆ – Vanda KRAFT SOIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu
Hieronymianum – Centar za proučavanje života i djela svetog Jeronima

Kršćanska sadašnjost

Zagreb, 2023.

SADRŽAJ / INDICE

PREDGOVOR.....	9
Molitva svetom Ilaru (Ivan Bodrožić).....	13
Program međunarodnoga znanstvenoga skupa „Sveti Ilar u kontekstu svoga vremena“, Mlini (Dubrovnik), 19. – 20. listopada 2017.	15
Pismo predsjednika Hrvatske biskupske konferencije mons. Želimira Puljića, nadbiskupa zadarskog, sudionicima skupa	19
„Sveti Ilar u kontekstu svoga vremena“. Međunarodni znanstveni simpozij, Mlini (Dubrovnik), 19. – 20. listopada 2017. – izvješće.....	21
 Anto BARIŠIĆ	
ODNOS SVETOG HILARIONA PREMA TEOLOŠKIM RASPRAVAMA SVOGA VREMENA U KONTEKSTU POLITIČKO-DRUŠTVENIH I CRKVENIH PROMJENA	27
 Andrea FILIĆ	
HILARION IZMEĐU BIJEGA OD LJUDI I ZAUZIMANJA ZA NJIH	47
 Vanda KRAFT SOIĆ	
SAMOĆA I <i>STABILITAS</i> KAO ELEMENTI ASKEZE U SPISU <i>VITA HILARIONIS SV. JERONIMA</i>	71
 Ivan BODROŽIĆ	
HILARION KAO UČENIK I SLUGA KRISTOV. JERONIMOV KRISTOLOŠKI ZAOKRET U SVJETLU LIKA SV. HILARIONA	103
 Josip KNEŽEVIĆ	
JERONIMOVA <i>VITA HILARIONIS</i> U KONTEKSTU RAZUMIJEVANJA ASKEZE IZMEĐU MILOSTI I LJUDSKOG OSOBNOG ZALAGANJA	119

Silvio KOŠČAK
MONAŠKI ŽIVOT I LITURGIJA PREMA JERONIMOVIM
HAGIOGRAFIJAMA 143

Roberta FRANCHI
„NUDUS ET ARMATUS IN CHRISTO“ (HIER., VIT. HIL., 2,7):
ASKEZA, ČUDA I EGZORCIZMI U JERONIMOVU ŽIVOTU
SVETOG HILARIONA 157

Basyli DEGÓRSKI
RETORIČKE FIGURE U EPILOGU DJELA *VITA S. HILARIONIS*
I EPILOZIMA DRUGIH DVIJU JERONIMOVIH *VITAE PATRUM* ... 183

Vesna BADURINA STIPČEVIĆ
LEGENDA O SVETOM HILARIONU U STARIJOJ HRVATSKOJ
KNJIŽEVNOSTI 195

Vinicije B. LUPIS
KULT SV. ILARA (SV. HILARIONA) NA DUBROVAČKOM
PODRUČJU 209

Jelena OBRADOVIĆ MOJAŠ
USMENA PREDAJA O SV. ILARU (HILARIONU) U ŽUPI
DUBROVAČKOJ 237

PREFAZIONE 261
La preghiera a sant'Ilarione (Ivan Bodrožić) 265
Programma del convegno scientifico internazionale
"Sant'Ilarione nel contesto del suo tempo", Mlini (Dubrovnik),
19 – 20 ottobre 2017 267
Lettera del Presidente della Conferenza Episcopale Croata mons.
Želimir Puljić, arcivescovo di Zara, ai partecipanti al convegno 271

Anto BARIŠIĆ	
L'ATTEGGIAMENTO DI SANT'ILARIONE VERSO LE DISCUSSIONI TEOLOGICHE DEL SUO TEMPO NEL CONTESTO DEI CAMBIAMENTI POLITICO-SOCIALI ED ECCLESIALI.....	273
Andrea FILIĆ	
ILARIONE TRA FUGA DALLA GENTE E IL PRENDERSI CURA DI LORO	295
Vanda KRAFT SOIĆ	
SOLITUDINE E <i>STABILITAS</i> COME GLI ELEMENTI DELL'ASCESI NELLO SCRITTO <i>VITA HILARIONIS</i> DI SAN GIROLAMO	321
Ivan BODROŽIĆ	
ILARIONE COME DISCEPOLO E SERVO DI CRISTO. LA SVOLTA CRISTOLOGICA DI SAN GIROLAMO ALLA LUCE DELLA PERSONA DI SANT'ILARIONE	355
Josip KNEŽEVIĆ	
LA <i>VITA HILARIONIS</i> DI SAN GIROLAMO NEL CONTESTO DI COMPrensIONE DELL'ASCESI TRA LA GRAZIA E LO SFORZO UMANO PERSONALE	373
Silvio KOŠČAK	
LA VITA MONASTICA E LA LITURGIA SECONDO LE AGIOGRAFIE DI SAN GIROLAMO	397
Roberta FRANCHI	
«NUDUS ET ARMATUS IN CHRISTO» (HIER., <i>VIT. HIL.</i> 2,7): ASCETISMO, MIRACOLI ED ESORCISMI NELLA <i>VITA DI ILARIONE</i> DI GEROLAMO.....	413

Basyli DEGÓRSKI LE FIGURE RETORICHE NELL'EPILOGO DELLA VITA S. HILARIONIS E DELLE DUE ALTRE VITAE PATRUM GERONIMIANE.....	439
Vesna BADURINA STIPČEVIĆ LA LEGGENDA DI SANT'ILARIONE NELLA LETTERATURA CROATA ANTICA	453
Vinicije B. LUPIS IL CULTO DI SANT'ILARIONE NEL TERRITORIO DI DUBROVNIK	471
Jelena OBRADOVIĆ MOJAŠ LA TRADIZIONE ORALE SU SANT'ILARIONE IN ŽUPA DUBROVAČKA	501

PREDGOVOR

U tranzicijskim vremenima IV. stoljeća kršćani razvijaju strategiju evangeliziranja Rimskog Carstva, koje je odbacilo pogansku religiju i božanstva te izabralo kršćansku vjeru za svog novog sugovornika i suradnika u planiranju budućnosti Carstva. No, dok je bilo vrlo jednostavno formalnim aktom donijeti odluku o slobodi, pa onda i društvenim povlasticama koje se dodjeljuju Crkvi, teže je bilo pokrstiti dušu Carstva koja je stoljećima bila zaražena poganstvom. Za proces evangelizacije trebalo je više vremena, a nadasve odlučnosti svih onih koji su uviđali što bi sve trebalo napraviti za dobrobit ondašnjeg društva i njegovih stanovnika. Dužnu odlučnost jamčili su ljudi velike duhovne snage koji su unosili svježinu u ljudske živote živeći evanđeoskim životom i svjedočeći kršćanske vrijednosti, koje su bile daleko uzvišenije od sustava helenističkih vrijednosti.

Takvi orijaši duha bili su kršćanski monasi koji su se isticali asketskim životom i odlikovali vjernošću Bogu. Upravo njih sveti Jeronim smatra najboljim oruđem u Božjim rukama za djelo evangelizacije i za živo i dosljedno svjedočanstvo kršćanske vjere u onom turbulentnom vremenu. Zato se odlučio ostaviti svom naraštaju nekoliko hagiografskih spisa u kojima je opisao živote trojice monaha, od kojih su dvojica (Pavao i Hilarion) vrlo priznati i čašćeni sveci. Upravo je ovaj drugi, sveti Hilarion, ili sveti Ilar, kako ga na širem dubrovačkom području zovu, bio predmet našeg istraživanja. Za svetog Jeronima on je strateška figura monaštva u prvoj polovici IV. stoljeća te primjer pravog vjernika za vrlo složena vremena u kojima je živio, a koja se nisu posebno promijenila ni par desetljeća kasnije kada Jeronim piše njegov život (*Vita sancti Hilarionis*).

Što se tiče Jeronimove strategije predstavljanja lika sv. Hilariona, namjera mu je bila također oduševiti mlade ljude za monašku duhovnost i asketski život. Hilarion je imao sve tražene odlike: podrijetlom iz dobrostojeće obitelji, učen i sposoban, a opet odlučan živjeti evanđeoskim životom do potpunog predanja Gospodinu, kojem se potpuno suobljučivao. Evanđeoske vrijednosti za njega nisu bile tek neostvarena želja, već konkretan ideal koji je ostvarivao do te mjere da se odricao svega što je imao da stekne Krista kojem je bio suobljučen, što Jeronimu nije promaklo,

već je to jasno istaknuo u spomenutom životopisu. Zato je za sv. Jeronima Hilarion kao čovjek bujne osobnosti bio idealan lik o kojem se moralo pisati i kojeg je bilo prikladno ponuditi kao primjer svetosti do te mjere da ga je smatrao većim čak od svetog Antuna Pustinjaka. U svemu tome Jeronim je imao i svoj interes. Naime, on je sebe htio predstaviti ondašnjoj kršćanskoj čitateljskoj javnosti kao mladog znanstvenika koji je mogao stati uz bok velikog sv. Atanazija, borca za pravovjerje, koji je ondašnjem svijetu ponudio primjer upravo sv. Antuna Pustinjaka.

Sveci su uvijek aktualni, pa tako i sveti Hilarion, spomen kojeg je i danas živ, pogotovo u dubrovačkom kraju, gdje župa u Mlinima čuva sjećanje i slavi njegov liturgijski spomendan, zazivajući ga kao svoga svetog zaštitnika i ujedno ne zaboravljajući da je on neko vrijeme boravio na tom području, gdje je učinio i neka od svojih čuda. Kako u ono doba na našim stranama, odnosno u Iliriku, vjerski život nije bio tako dinamičan kao na Istoku te nije bilo tako velikih središta ni žarišta kršćanskog života, tako nije bilo ni mučenika i 'domaćih' svetaca, kao što je bilo u Palestini, Maloj Aziji i drugdje. Možda se zato tako dobro ukorijenilo štovanje i sačuvao spomen na svetog Ilara, koji je neko vrijeme živio na području ondašnjeg Epidaura, jer su tamošnji stanovnici u nedostatku svojih svetaca čuvali spomen na sveca koji je prošao njihovim područjem. Ali to je s druge strane dokaz pobožnosti tog puka, koji ostaje neizmjereno zahvalan Ilaru za sve što je učinio za njih dok je bio s njima, kao i za trag i miris svetosti koji je među njima ostavio. Na taj su ga način stanovnici dubrovačkog kraja prihvatili kao svoga, unatoč tomu što je bio rodom iz Palestine (Gaza) i što je tek jedno kraće razdoblje života proveo u blizini Epidaura.

Kako bi njegov spomen očuvao jasnijim i svježijim u ovim našim vremenima, župnik don Bernardo Pleše došao je na ideju da bi bilo dobro prirediti i održati znanstveni skup koji bi na vidjelo iznio osebujnu osobnost sv. Ilara, ne samo kao monaha iz nekih davnih vremena nego kao sveca koji ima živu i snažnu poruku i u našem vremenu. U tom smislu trebalo je istražiti mnoge i raznovrsne teme koje su se ticale povijesti, teologije, duhovnosti, umjetnosti, hagiografije, etnologije itd. Članovi Katedre povijesti kršćanske literature i kršćanskog nauka Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu rado su se odazvali tom pozivu i prijedlogu te je tako došlo do znanstvenog skupa u Mlinima 19. i 20. listopada 2017. godine, koji je okupio trinaest znanstvenika iz pet europskih zemalja. Simpozij je bio dvojezičan hrvatsko-talijanski te je stoga odlučeno da i

zbornik bude dvojezičan. Zato iskreno hvala svim sudionicima na skupu, a napose hvala onima koji su dostavili svoje radove za zbornik. Hvala i recenzentima koji su dali svoj doprinos da svaki rad dobije još precizniji sadržaj u potpuno znanstvenoj formi, kao i prikladnu kategorizaciju, čime su pomogli Uredništvu da besprijekorno obavi svoj posao. Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, zajedno sa znanstvenicima koji su se okupili, dao je sve od sebe da znanstveni skup bude na visini, a mnogi drugi pojedinci i ustanove pripomogli su sa svoje strane da i onaj tehnički dio bude uređen prema svim znanstvenim standardima. Iskreno hvala Župi sv. Ilara Mlini te Dubrovačkoj biskupiji, bez kojih se ne bi bio održao ovaj skup, jednako kao i općini Župa Dubrovačka i svim ostalim donatorima koji su dali svoj doprinos kako za skup tako i za tiskanje ovog zbornika.

Vjerujemo da smo se na ovaj način barem dijelom odužili svetom Ilaru, koji je zadužio i zadužuje dubrovački kraj svojom svetošću i svećtačkom zaštitom, a s druge strane i sv. Jeronimu, koji je već u IV. stoljeću prepoznao njegovu veličinu te ju je ostavio na trajan spomen pišući njegov životopis. Neka naš trud i rad budu doprinos još boljem čuvanju spomena i većem iskazivanju časti i dalmatinskom hodočasniku monahu Ilaru i velikom Dalmatincu Jeronimu, duhovnim vertikalama kako onog vremena tako i našeg vremena. Što ih naš narod bude bolje poznao, uz dužnu znanstveno-povijesnu preciznost i dubinu, to će njihovi životi biti na veću duhovnu korist i plodnost svima koji dođu u doticaj s njima. Tako ovaj povratak na izvore svetosti svetih otaca nije korak nazad, već istinski poticaj za novu evangelizaciju u sadašnjem svijetu i vremenu.

Ivan Bodrožić

Zbornik *Sveti Hilarion u kontekstu svoga vremena – Sant’Ilarione nel contesto del suo tempo* sabire jedanaest znanstvenih radova na hrvatskom i talijanskom jeziku nastalih kao plod izlaganjâ s međunarodnoga znanstvenog skupa „Sveti Ilar u kontekstu svoga vremena“, održanog 19. i 20. listopada 2017. u Mlinima (Dubrovnik) u organizaciji Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Župe svetog Ilara, Mlini – Župa dubrovačka.

O brađujući s gledištâ različitih disciplina život sv. Hilariona, jednog od prvih monaha, čiji je životopis (*Život svetoga Hilariona – Vita Hilarionis*) napisao sv. Jeronim, autori poseban naglasak stavljaju na duhovno značenje askeze i asketskog života u ranom kršćanstvu. Uz prouku teoloških vidova *Života svetoga Hilariona*, radovi sabrani u zborniku donose i vrijedne znanstvene prikaze prisutnosti ovog Jeronimova spisa u pisanoj baštini i usmenoj predaji hrvatskog naroda sve do naših dana, kao i nazočnosti njegova protagonista, sv. Hilariona, u umjetnosti i štovanju na dubrovačkom području gdje je i sam neko vrijeme boravio.

ISBN 978-953-11-1781-4

9 789531 117814

Cijena: 40,00 €